

PD Dr. Petra Gümplová
SFB 294 Principal Investigator
Friedrich-Schiller-Universität Jena
Institut für Politikwissenschaft
Carl-Zeiß-Straße 3
07743 Jena
petra.guemplova@uni-jena.de

Jena, 24. 1. 2024

Oponentský posudek disertační práce JUDr. Mgr. Lukáše Kollerta *Suverenita, právo a moc v raných a v ýmarských spisech Carla Schmitta* předkložené v roce 2023 na Ústavu filosofie a religionistiky Filozofická fakulta, Univerzita Karlova

Stručná charakteristika práce

Předložená disertační práce Lukáše Kollerta (dále autor) se zaměřuje na reflexi vztahu suverenity, práva a moci v teorii Carla Schmitta, tak jak ji tento právní filosof formuloval ve svých raných a v ýmarských spisech, tj. v textech publikovaných do roku 1933. Autor se věnuje zejména problému uskutečnění práva, která je podle jeho interpretace základní osou Schmittovy decisionistické teorie a poskytuje výkladový rámec pro koherentní rekonstrukci díla tohoto myslitele. Rigorózní interpretace Schmittova díla právě s ohledem na problém uskutečnění práva podle autora navíc zpochybňuje rozšířený radikální výklad Schmitta jako filosofa, který hájí takzvanou „mocenskou právní teorii“, která právo redukuje na fakta vyplývající z aktů vůle. Soustředí se zejména na otázku, co přesně je suverénní decize a kdo je suverén v demokratickém státě, autor ukazuje, že Schmitt předkládá komplexnější a originální řešení vztahu práva a moci a že se tak víceméně úspěšně vyhýbá problematičným důsledkům plynoucím z přirozenoprávní teorie a právního pozitivismu.

Dizertace se soustředí hlavně na pojem *rozhodnutí suveréna*, které podle autora ve Schmittově díle vystihuje jednotu norem a rozhodnutí jako dvou na sebe neredukovatelných fundamentálních elementů právního řádu. Autor ukazuje, že Schmittovo tolik diskutované suverénní rozhodnutí sice není svázáno právem (ani pozitivním, ani nadpozitivním s předem daným určitým obsahem) a ani není přezkoumatelné od něj odlišným subjektem v rámci formalizované procedury, je nicméně formálně podřazeno transcendentní ideji práva jako protikladu k pouhé moci. Schmittova suverénní decize, jak autor argumentuje, stanovuje obsah faktické normality, jež podle Schmitta tvoří vnitřní podmínku platnosti norem pozitivního práva, ukončuje spor o právo a umožňuje překonání *status naturalis* a ustavení *status civilis*.

Celkové zhodnocení práce

Předložená dizertace disponuje několika kvalitami a rozhodně splňuje nároky na dizertační práci v oboru politické a právní filosofie. Vypíchnout je možné především autorovu schopnost samostatné analýzy a vlastní interpretace, která se rozvíjí na pozadí velmi zalidněného pole sekundární literatury a které se i přesto daří předložit autonomní výklad na vysoké analytické úrovni. Pozitivně hodnotím, jak se autor vypořádává s výzvami souvisejícími s tímto hojně diskutovaným myslitelem – s výzvou jak analyzovat dílo nezávisle na kontroverzním politickém angažmá, s výzvou jak přispět do oboru vyznačujícím se jistou inflací zájmu o Schmitta a velkým množstvím již předložených interpretací, jakož i s výzvou, jak uchopit segment celkem rozsáhlého díla a zároveň nabídnout klíč k celé stavbě. K dalším nesporným kvalitám práce patří vysoká jazyková a stylistická úroveň vyjadřování a schopnost autora napsat koherentní výklad na základě rigorózní práce s originálními texty, ve kterém nicméně zaznívá především autorův hlas. Na závěr bych uvedla, že autorovi se navíc poměrně úspěšně daří prokázat ne úplně konvenční tezi, že Schmitt svojí decisionistickou koncepcí a pojmem suverenity není zastáncem absolutního výkonu moci ve stavu permanentní nouze, nýbrž že zkoumal především podmínky uskutečnění právní *normality*.

Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Co se týče struktury argumentace, logické konzistence a interpretačně-analytické úrovně, lze práci hodnotit jako výjimečně dobrou. Jistě k tomu přispívá autorova literární a stylistická zdatnost a jazyková dovednost, která umožňuje čtenáři sledovat výklad a neztratit se ve změti citací a v textu napsaném přehnaně pompézním intelektuálním žargonem, což je bohužel častý neduh akademického (filosofického) psaní.

Autor si na začátku vytyčuje čtyři série otázek:

1. Jak pohlíží Schmitt na pojem právního řádu a jak (originálně) uchopuje vztah práva a moci na rozdíl od hlavních směrů tehdejší právní vědy? Jakou roli hraje suverénita ve Schmittově chápání poměru mezi právem a mocí? V čem je podstata decisionismu?
2. Pojímá Schmitt suveréna opravdu jako toho, kdo rozhoduje o výjimečném stavu? V čem je jeho pojem komplexnější? Kdo je vlastně suverénem v moderním demokratickém státě – lid nebo diktátor?
3. Jak moc je teorie představená v jeho raných a výmarských spisech radikální a jde skutečně o mocenskou teorii právní, která vytváří intelektuální substrát pro nacistickou diktaturu? Odlišuje Schmitt dostatečně suveréna od pouhého držitele moci?
4. Pokud je Schmittovo řešení věci odlišení suveréna a pouhého držitele moci problematické, jedná se o nedostatečnost autorovy pozice nebo spíše o širší problém absence jednoznačného řešení problému v právu obecně?

Tyto otázky pak autor systematicky zpracovává v přehledném a strukturovaném výkladu založeném metodologicky na rigorózní textové analýze, přičemž na konci práce shrnuje závěry s ohledem na položené otázky. Jako čtenář oceňuji tuto obsahovou strukturaci skrz „výzkumné otázky“, která není úplně typická pro filosofické traktáty a teoretická pojednání, přispívá nicméně značně k jejich srozumitelnosti a smysluplnosti.

Co se týče **formální úrovně práce a práce s prameny**, autor pracuje bezchybně se zdroji,

referencemi a citacemi. V souladu s hlavní metodou práce – rigorózní výklad Schmittových textů na základě pojmové a logické analýzy – se autor se argumentačně opírá hlavně o primárními prameny. Odkazuje se dále k plně šíři dostupných sekundárních pramenů zejména v angličtině a němčině, které zakotvují jeho analýzu na poli schmittovského badání, nicméně nijak nenarušují plynulost a autonomii textu. Ačkoliv se nepovažuji za experta na Schmitta a jeho interpretace, zdá se mi, že v práci nechybí odkazy na žádný důležitý sekundární zdroj.

Co se týče **vlastního přínosu**, lze konstatovat, že autor přetavuje primární prameny i sekundární literaturu ve vlastní přesvědčivou a ucelenou analýzu. Byť se zkoumání Schmittovy právní teorie může jevit jako ne zcela originální počín a téma dizertace na první pohled vzbuzuje otázku, zda je další pojednání o Carlu Schmittovy skutečně potřeba, přesto lze konstatovat, že se autorovi podařilo sepsat originální interpretaci. Za hlavní přínos považuji přesvědčivou interpretaci pojmu suverenity a suverénní decize jako uskutečnění práva, ve které autor vyvrací častý interpretační mýtus, že Schmittův pojem suverénního rozhodnutí je výrazem pouhé moci. Autor ukazuje, že Schmittův pojem suverénní decize je vlastně mnohem méně kontroverzní a radikální, než jak je běžně interpretován. Hlavním argumentem a přínosem je teze, že suverén není pouhý držitel moci, ale osoba vztažená k právu, jež je jí (formálně) nadřazeno, a konkrétní reprezentant abstraktní ideje práva a nositel na něm nezávislého úřadu. Této interpretace je docíleno rekonstrukcí kontinuity mezi díly *Diktatura, Hodnota státu a význam jednotlivce, Politická Teologie*, a dále skrze pojmy reprezentace, identity a úřadu formulované v *Ústavovědě* a ve spise *Římský katolicismus a politická forma*.

Za originální lze považovat i autorovu reflexi na téma, kdo je přesně suverén v demokratickém státě a v jakém vztahu je k suverénnímu diktátorovi lid. Zde se dochází k závěru, že v demokratickém státě je suverénem jak lid (ve formě *populus* a *multitudo*), tak suverénní diktátor. Suverén je tedy jak subjekt ústavodárné moci, tak reprezentant politické jednoty, a také ten kdo rozhoduje o formě politické jednoty, přičemž otázka projevů suverénního rozhodnutí nabývá kontur v konkrétní historické a sociální realitě. Musím ovšem připustit, že tato sekce – celá kapitola 4 – sklouzává do interpretačních nuancí, ve kterých se poněkud ztrácí jasnost rozdílu mezi pojmy *populus* a *multitudo* a celková argumentační linie.

Ambicí předložené práce a jedním z jejích cílů je podle autora mimo jiné přispět k vyplnění mezery v tuzemském právně-filosofickém bádání na téma Carl Schmitt a i v tomto je třeba autorovi připsat důležité body. Práce vyplňuje prostor pro rigorózní, seriózní a česky psanou rekonstrukci Schmittovy teorie; a vyplňuje ji způsobem, který směle oponuje dostupným knižním i staťovým výkladům a pojednáním a ideologickým přivlastněním tohoto myslitele.

Vedle přínosů práce bych ráda uvedla i několik **kritických poznámek**, které sice nijak výrazně nenarušují celkově výborný dojem z této dizertace, mohou nicméně přispět k vylepšení textu pro účely publikace, která oslovuje širší publikum.

První relativně drobná výhrada směřuje ke kapitole vznik moderního státu, která rekonstruuje pojem suverenity v historickém kontextu konfesních válek 16. a 17. století. Kapitola dle mého názoru opomíjí mezinárodní historický kontext, který byl pro utváření moderního státu a etablování principu suverenity rovněž (spíše daleko více) určující. Mám na mysli hlavně kolonialismus a globální obchodní a politickou expanzi Evropských monarchií, která vyžadovala definici pravidel velmi kompetitivní hry (skrze mezinárodní právo) a

zahrnovala tudíž reflexi toho, co je podstata suverenity a co je suverénní stát. (Pro příklad takové interpretace viz Anthony Anghie a jeho studie *Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law*.) Doporučuji autorovi zvážit, zda v nějaké omezené míře neintegrovat reflexi pojmu suverenity v kontextu právně-positivistické teorie mezinárodního práva (např. v díle některého z těchto myslitelů: W. E. Hall, John Westlake, Thomas Lawrence, Henry Wheaton, Lassa Oppenheim, M. F. Lindley) do textu, tak aby se vyhnul kritizovatelnému omezenému zakotvení v historických a politických kontextech, na který se vztahuje kanonická (tedy evropská, bílá, maskulinní) právní a politická filosofie.

Zde poznámka pod čarou: dle mého skromného mínění jsou úvahy o suverenitě a její povaze a významu a alokaci na poli tenze mezi právem a politikou daleko relevantnější a historicky a politicky více přesnější, pokud jsou vztaženy ke globálnímu kontextu mezinárodních vztahů a konfliktů, než k domácímu kontextu jednotlivého právního řádu. Z důvodu osobního a výzkumného zájmu o mezinárodně právní otázky suverenity mě samozřejmě zajímá, jak předkládaná reinterpetace suverenity ve Schmittově díle přispívá k objasnění otázek po povaze a rozsahu suverenity v mezinárodním právu.

Další kritická poznámka se týká Hanse Kelsena a nápadného vytěsnění tohoto myslitele z celé práce. Autor situuje teorii Carla Schmitta jako reakci na neuspokojivé odpovědi poskytnuté přirozenoprávní teorií a právním pozitivismem. Vzhledem k tomu, že Kelsen se pokoušel s víceméně stejnou úspěšností vymezit svojí čistou právní teorii na stejném teritoriu a usiloval o vysvětlení právního řádu a jeho platnosti bez reference k empirickým faktům moci a vůle, se nabízí otázka, proč práce neobsahuje více dialogických referencí ke Kelsenovým tezím a argumentům. Konkrétně se jedná například o kapitolu 2.1 nebo 3.1.1 kritizující právní pozitivismus a mocenskou právní teorii. Nejen z důvodu často zmiňovaného faktu, že Schmitt rozvinul svoji teorii v polemickém dialogu s Kelsenem (platí i obráceně), ale i z důvodu, že Kelsenova snaha zcela eliminovat pojem suverenity byla orientovaná podobným cílem, jaký autor připisuje Schmittovi – eliminovat arbitrární a extralegální moc (proverbiální *the rule of men*) z politické oblasti.

Celkově bych ráda na konec uvedla, že se v procesu čtení práce poměrně ztrácí ze zřetele konkrétní politický, historický a praktický kontext, v němž úvahy a otázky, kterými se práce zabývá, nabývají relevanci a smysl. Týká se to zejména posledních kapitol 4 a 5 a závěrečného shrnutí skrz koncept Hobbesova krystalu, který práci posouvá do ještě abstraktnější konceptuální roviny, místo aby jí nahlédl více sociologicko-historickým prizmatem a zakotvil ji ve světle praktických problémů a konkrétních právně-politických konfliktů. Přijímám sice autorův striktní a deklarovaný záměr soustředit se na reinterpetaci Schmittova díla a jeho pojmů suverenity a suverénní decize, nicméně je i přesto namístě se ptát, v jakých dnešních kontextech jsou předložené úvahy a závěry podnětné. Suverenita je centrálním bodem sporu v mezinárodní politice a právu, v EU, v domácí politice např. ve sporu mezi vládami a ústavními soudy nebo tendence posilovat přímé prvky demokracie. I zde bych autorovi doporučila zvážit, zda neobohatit dizertaci o více referencí v tomto smyslu, zejména pokud aspiruje jí publikovat jako knižní studii.

Dotazy k obhajobě

Vzhledem k uvedenému navrhuji několik bodů, které se mohou stát předmětem diskuze při obhajobě.

- Význam teorie Hanse Kelsena pro Schmittovy koncepty a důvody rozhodnutí nevěnovat Kelsenovi větší prostor.
- Vztažení Schmittových úvah jak k dobovým politickým konfliktům, tak objasnění smyslu a významu práce pro současné četné kontestace kolem suverenity. K čemu slouží objasnění Schmittova pojmu suverénní decize? A otázky kdo je suverén v demokratickém státě? Má získaný vhled i jiný význam než oponovat dominantním výkladům na poli Schmittovského bádání?
- Je možné alokovat úvahy o suverenitě, státu, suverénní decizi do domácího právního řádu a vnitropolitického kontextu a kompletně je analyticky separovat od mezinárodních a mezinárodně právních kontextů?

Závěr

Předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako prospěl.

24. 1. 2024

Doc. PhDr. Petra Gümplová, PhD